

ДОРНОД АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ДЭРГЭДЭХ
СТАТИСТИКИЙН ХЭЛТЭС

ХҮН АМЫН АМЬДАРЧ БУЙ ОРЧИН, НИЙГМИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

Чойбалсан хот
2019 он

АГУУЛГА

Аймгийн товч танилцуулга.....	3
Орон сууцны нөхцөл.....	8
Ахуйн нөхцөл.....	9
Нийгмийн зарим үзүүлэлт.....	13
Эрүүл мэндийн салбарын үзүүлэлт.....	14
Сурч, боловсрох нөхцөл.....	15
Гэмт хэргийн үзүүлэлт.....	16

ДОРНОД АЙМАГ

Монгол Улс Ази тивийн төвд, хойт өргөргийн 410 35" – 520 06", зүүн уртрагийн 870 47" – 1190 57"-ийн хооронд байрлаж, хойт талаараа Оросын Холбооны Улстай 3543 км, өмнө талаараа Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улстай 4709.6 км хиллэдэг бол Дорнод аймаг нь Монгол Улсын зүүн хязгаарт байрлалтай.

Дорнод аймгийн газар нутаг нь Монгол улсын анхны гурван аймгийн нэг болсон Сэцэн хан аймагт 1627 оноос, Хэрлэн барсын чуулганд 1728 оноос, Хан хэнтий уулын чуулганд 1911 оноос харьяалагдаж байжээ.

Богд хаант засгийг 1924 онд халж, ардын захиргааг шинээр байгуулахад Хан Хэнтий уулын аймагт 24 сумтайгаар харьяалагдах болсон байна.

Ардын Засгийн газрын 1931 оны 2 сарын тогтоолоор Хан Хэнтий уулын аймгаас 10 хошууг шилжүүлэн Дорнод аймгийг байгуулсан түүхтэй.

1945 оны 2 дугаар сарын 8-ны өдрийн тогтоолоор Чойбалсан аймаг гэж нэрлэх болж, аймгийн төвийг Баянтүмэн хот гэж нэрлэж байсан.

БНМАУ-ын Ардын Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1962 оны 3 дугаар сарын 21-ний 68 дугаар зарлигаар Чойбалсан аймгийг Дорнод аймаг гэж нэрлэсэн.

Тус аймаг нь Засаг захиргааны 14 сум, 67 багтай, зүүн бүсийн тулгуур төв юм.

Аймгийн хэмжээнд 24.6 мянган өрхөд 82.0 мянган хүн амьдарч байгаагийн 13505 өрх буюу 55.0 хувь нь аймгийн төвд, 3621 өрх буюу 14.8 хувь нь сумын төвд, 7426 өрх буюу 30.2 хувь нь хөдөө амьдарч байна.

Халх, буриад, барга, үзэмчин зэрэг үндэстэн зонхилон амьдардаг.

Газар зүй: Чойбалсан хот нийслэл Улаанбаатар хотоос 656 км зайд Монгол улсын зүүн хилд оршдог бөгөөд 123.5 мянган хавтгай дөрвөлжин км нутаг дэвсгэртэй, нутгийн хойд талаараа Оросын Холбооны Улсын Өвөрбайгалийн хязгаарын Кыра, Акша, Онон, Борзь районтай, зүүн хойт, зүүн, зүүн урд талаараа 1155 км-ээр, Шилийн гол зэрэг үзэмчин аймагтай, урд, баруун урд талаараа 452 км-ээр Сүхбаатар аймгийн Эрдэнэцагаан, Сүхбаатар, Түмэнцогт сумтай, баруун, баруун хойд талаараа 216 км-ээр Хэнтий аймгийн Баян-Овоо, Дадал, Норовлин сумтай тус тус хиллэдэг.

Монгол Улсад байдаг усан хилийн нэг хэсэг нь манай аймгийн нутагт байдаг. Буйр нуурын усаар БНХАУ-тай 30.7 км-ээр хиллэдэг. Буйр нуур ДТД 581 метрт өргөгдсөн бөгөөд 615 хавтгай дөрвөлжин км талбайтай, хамгийн гүндээ 50 м, цэнгэг устай, 20 гаруй төрлийн агнуурын загастай.

Хэнтий нуруунаас эх авсан Хэрлэн (1090км), Онон(292 км), Улз (428 км), Хянганы нуруунаас эх авсан Халх, Нөмрөг голуудаас гадна олон гол горхи, цөөрөмтэй. Хээрийн болон усны төрөл бүрийн шувуудтай.

Тус аймгийн нутгийн өмнө хэсэгт Мэнэн, Тамсагбулаг, Бадам-Ишийн өргөн уудам тал нутаг бараг 300 орчим км үргэлжилдэг.

Нутаг дэвсгэрийн ихэнх нь хүрэн хөрстэй, Онон, Улз, Халхголын дагуу хар шороон хөрстэй, Халхголын орчимд тариаланд нэн тохиромжтой 273,3 мянган га талбай байдаг ба улсын хэмжээний хадлангийн талбайн 54 хувь, газар тариаланд тохиромжтой талбайн 22 хувь, малын бэлчээрийн 10 хувийг эзэлдэг, Баян-Уул, Баяндун, Дашбалбар, Халхгол сумдуудад бага зэргийн нарс, шилмүүст, хусан ой мод байдаг.

Хамгийн өндөр цэг нь далайн түвшнээс дээш 1503 м өндөр Соёлз уул, хамгийн нам цэг нь далайн түвшнээс дээш 552 м Хөх нуурын хонхор бөгөөд энэ нь Монгол улсын нутгийн хамгийн нам цэг юм.

Соёлз уул далайн түвшнээс дээш 1503 м, Эрээн 1376 м, Баян-Уул 1298 м, Лүн 1218 м зэрэг уулстай.

Цагаан зээр, бор гөрөөс, чоно илбэнх, шилүүс, нохой зээх, заарт харх, үнэг, хярс, тарвага зэрэг олон төрлийн ан амьтантай ба нутгийн зүүн өмнөд хэсэгт орших Халхгол сумын нутагт их Хянганы нурууны үргэлжлэл оршдог ба түүнд буга, хандгай, баавгай, гахай, халиу зэрэг ан гөрөөс, ой мод, гол устай байгалийн үзэсгэлэнт газар нутаг БНХАУ-лстай хил залгаа оршдог

Манай аймаг Монгол Улсад ганцхан хялганат хээр тал, зах хязгааргүй үргэлжлэх уудам талаараа алдартай, цөөнгүй газар нутаг, Дархан цаазтай бөгөөд тусгай хамгаалалтын болон байгалийн нөөц ангиллаар төрийн тусгай хамгаалалтад байдаг. Монгол дагуурын дархан цаазтай газар, Дорнод Монголын тал, Нөмрөг гэсэн гурван дархан цаазтай бүс байхаас гадна, Цагаан-Овоо сумын нутагт байх Тосон хулстай 4800 ам километр газрыг 1988 оноос, Баяндун сумаас зүүн тийш 30 гаруй км зайд орших ДТД 1025 м өндөрт Угтам уулын 462 км талбайг хамруулан 1993 онд, Сэргэлэн сумын нутагт орших Яхь нуурын 2514 ам км талбайг газар нутгийг 1998 онд байгалийн нөөцийн газарт бүртгэж, тусгай хамгаалалтад авсан.

Тус аймгийн жилийн 251-260 өдөр нь нартай цэлмэг, жилд дунджаар 160-300 мм тундас унаж, цаг агаарын дундаж -26 хэмээс +27 хэм байдаг ба жилд дунджаар 57 удаа бороо орж, 25 удаа цас ордог бөгөөд Эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, салхины ноёлох чиглэл баруун хойноосоо байдаг. 1 дүгээр сарын дундаж температур -200-210 С, 7 дугаар сарын дундаж температур +180+200 С байдаг. Хаврын цагт салхины эрч

хүч ихэсч чиглэл нь тогтворгүй бөгөөд энэ нь улиралын 60 орчим хоногт тогтмол хүчтэй салхилж, цасан болон шороон шуурга үргэлжилдэг.

Дорнод аймаг түүхэн дурсгалт газрууд олонтой. Хүннү гүрнээс эхлээд хожмын Кидан гүрэн, Их монгол улсын түүхэнд холбогдох чухал дурсгалт газрууд олонтойгоос гадна хамгийн ойрын жишээг хэлэхэд Халхын голын дайн болж өнгөрсөн байдаг.

Дорнод нутгаас салбар бүрт олон алдартнууд төрөн гарсан байдаг. Ганцхан хүнийг дурдахад БНМАУ-ын Урлагийн Гавьяат Зүтгэлтэн, Төрийн шагналт зураач, Дорнод аймгийн Баяндун сумын харьяат Додийн Чойдог агсан 1945 онд Монгол Улсын Төрийн далбааг зурж, Сайд нарын зөвлөлөөс баталснаар өнөөг хүртэл дээдлэн хэрэглэж байна.

Төрийн захиргааны удирдлагыг хэрэгжүүлэгч аймгийн Засаг дарга бөгөөд 7 хэлтэс, 2 албатай Засаг даргын Тамгын газар, Төрийн Аудитын газар, Цагдаагийн газар, Эрүүл мэндийн газар, Онцгой байдлын газар, Гаалийн газар, Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газар, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Боловсрол, соёл, урлагийн газар, Ус, цаг, орчны шинжилгээний газар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Орон нутгийн өмчийн газар, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Мал эмнэлгийн газар, Статистикийн хэлтэс, Татварын хэлтэс, Улсын бүртгэлийн хэлтэс, Нийгмийн даатгалын хэлтэс, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний хэлтэс, Стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс, Биеийн тамир, спортын газар, Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын алба, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн алба, Шүүхийн шинжилгээний алба зэрэг агентлагуудаар дамжуулан төрийн үйл ажиллагааг явуулж байна.

Дорнод аймагт нутгийн өөрийн удирдлагыг хэрэгжүүлдэг аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал 35 төлөөлөгчтэй үйл ажиллагаа явуулдаг.

Тус аймгийн нутаг дэвсгэрт Зэвсэгт хүчний 085, 327, 329 дүгээр анги, салбар, Хилийн 0132, 0198, 0275, 0306 дугаар анги, 30 гаруй хилийн суман байрладаг.

Аж үйлдвэрлэл: Дорнод аймаг үйлдвэрлэл үйлчилгээ, дэд бүтцийн чиглэлээр бүтээн байгуулалт сайтай.

“Дорнод бүсийн эрчим хүчний систем” ТӨХК, “Адуунчулуун” ХК, “МАК”ХК, “ДорнодНАА” ОНӨААТҮГ, “Дорнод худалдаа” ХК, “Хэрлэн Номин бизнес” худалдааны төв зэрэг томоохон үйлдвэр, аж ахуйн нэгжүүд үйл ажиллагаа явуулж байна.

2018 оны жилийн эцсийн байдлаар Аж үйлдвэрийн нийт бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл 58.8 тэрбум төгрөг болж урьд оны мөн үеийнхээс 1.2 тэрбум төгрөгөөр буюу 2.1 хувиар өссөн бол оны үнээр 55.6 тэрбум төгрөгийн борлуулалт хийсэн нь урьд оны мөн үеийнхээс 0.8 тэрбум төгрөгөөр буюу 1.4 хувиар буурсан гүйцэтгэлтэй байна.

Гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүнээс 533.6 мянган тонн нүүрс олборлож, 254294.9 мянган.квт.цаг цахилгаан эрчим хүч үйлдвэрлэж, 287611 г.кал дулаан нийлүүлж, 3920.2 тн гурил, 1271 тн хивэг тус тус үйлдвэрлэсэн байна.

Авто зам, Нийтийн тээвэр: Дорнод аймаг нь Чойбалсан-Өндөрхаан, Чойбалсан-Баруун-Урт, Чойбалсан-Ульхан, Чойбалсан-Сүмбэр, /Халхгол сум/ Чойбалсан-Эрэнцав, Чойбалсан-Хавирга хилийн боомт зэрэг улсын чанартай автозамуудтай. Улсын чанартай авто замын засвар, арчлалтыг "Дорнод авто зам" ХК, Орон нутгийн чанартай авто замын арчлалыг "Авто агро" ХХК хариуцан ажиллаж байна.

Хот хоорондын нийтийн тээврийн үйл ажиллагааг "Айсвн" ХХК- 9, "Аж мянган" ХХК- 20 том оврын тээврийн хэрэгслээр, аймаг, сум хоорондын нийтийн тээврийн үйл ажиллагааг "Шувуут Баян гол" хоршоо- 46, "Улзын шинэ зам" ХХК- 10 бага оврын тээврийн хэрэгслээр, хотын доторх нийтийн тээврийн үйлчилгээг "Айсвн" ХХК- 12 бага оврын, 4 дунд оврын тээврийн хэрэгслээр тус тус үйлчилгээ үзүүлж байна.

Тус аймаг нь ОХУ-ын Чита мужтай 2 боомтоор буюу Баянуул суман дахь Ульхан-Майхан /225 км/ хилийн боомтоор автомашинаар, Чулуунхороот суман дахь Эрэнцав-Соловьевск /268 км/ хилийн боомтоор вагон, автомашинаар, БНХАУ-лстай 3 боомтоор буюу Чойбалсан суман дахь Хавирга-Ар хашаат /130 км/, Халхгол сумын Баянхошуу-Өвдөг /336 км/, Сүмбэр /360 км/, хилийн боомтоор автомашинаар, Улаанбаатар–Чойбалсан–Хайлаар чиглэлийн олон улсын нислэгээр БНХАУ-д тус тус зорчих боломжтой юм.

Улаанбаатараас Чойбалсан хот хүртэл хатуу хучилттай зам тавигдсанаар автомашинаар дунджаар 8-10 цаг явах боломжтой боллоо.

Харилцаа холбоо: Аймгийн хэмжээнд Мобиком, Скайтел, Юнител болон үүрэн холбооны үндэсний оператор Жи-Мобайл компаниуд үйлчилж байгаагийн зэрэгцээ аймгийн төвд орон нутгийн телевизийн 6 сувгаар, кабелийн 3 телевизийн 100 гаруй сувгаар тус тус нэвтрүүлэг дамжуулж байна.

2017 оноос Юнивишнийг хэрэглэгчид хэрэглэж эхлээд байна.

Аймгийн хэмжээнд 0.7 мянган телефон цэг айл өрх, албан газар ашиглаж байна.

Аймгийн төвөөс Улаанбаатар хоттой холбогдсон өндөр хурдны шилэн кабилаар холбогдсон.

Эрүүл мэнд, боловсрол соёл: Аймгийн хэмжээнд Зүүн бүсийн оношилгоо эмчилгээний төв, Монгол уламжлалт эмнэлэг 1, 3 өрхийн эмнэлэг, 3 сум дундын эмнэлэг, 10 сумын эмнэлэг, хувийн хэвшлийн ортой эмнэлэг 2, үүдэн эмнэлэг 15, эмийн сан 18 тус тус ард иргэдийнхээ эрүүл мэндийн төлөө үйлчилж байна.

Аймгийн хэмжээнд ерөнхий боловсролын 26 сургуулийн 545 бүлэгт 15.4 мянган хүүхэд суралцаж байна. Дотуур байранд амьдрах хүсэлтийг 992 хүүхэд гаргаснаас 915 хүүхэд амьдарч байна.

Ерөнхий боловсролын 26 сургуульд 798 багш, 37 цэцэрлэгийн 228 бүлэгт 7.0 мянган хүүхэд хүмүүжиж, 438 үндсэн болон туслах багш ажиллаж байна.

Аймгийн 37 цэцэрлэгийн 199 бүлэгт 7.0 мянган хүүхэд хүмүүжиж, 438 үндсэн болон туслах багш ажиллаж байна. Дорнод дээд сургууль, Шинжлэх ухаан техникийн коллеж, Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвд нийт 1447 оюутан суралцаж байна.

Аймгийн хэмжээнд хөгжимт драмын театр 1, номын сан 26, музей болон 13 соёлын төв үйл ажиллагаа явуулдаг.

Гадаад харилцаа: Тус аймаг нь ОХУ-ын Өвөр байгалийн хязгаар, БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны Хөлөнбуйр хот Хянган аймагтай нийгэм, соёл, эдийн засаг, худалдааны шууд харилцаатай. БНСУ-ын Пучонь хот, БНХАУ-ын Жилин хот, Хөх хот, Шилийн гол аймаг зэрэг бусад нөхөрсөг харилцаа тогтоож, хамтын ажиллагаатай ажиллаж байна.

Амжилт: Дорнод аймаг нь Баатар хот өргөмжлөлтэй ба 2017 онд төрийн дээд Хөдөлмөрийн гавъяаны улаан тугийн одонгоор шагнагдсан.

Аймгийн Засаг даргын дэргэдэх 23 агентлагийн 60 хувь нь салбарын хэмжээнд улсад 1-2 дугаар байрыг тогтмол эзэлдэг тэргүүний байгууллагууд юм.

Мөн 2017 оны ажил үйлсээрээ шалгарч Монгол Улсын “Тэргүүний аймаг”-аар шалгарсан, Хөлөнбуйр сум 2018 онд Монгол Улсын “Тэргүүний сум”-аар шалгарсан, аймгийн Хөгжимт Драмын театр “Гэгээн муза” урлагийн наадмаас 7 номинацаас цом авч, шилдгийн шилдэг Гран при шагналын эзэд болсон амжилт бүтээлээр дүүрэн байна.

Монгол Улсын хамгийн их ногоон байгууламжтай аймаг бөгөөд усан оргилуур бүхий Тусгаар тогнолын талбай, нуур бүхий Бурхан багшийн цэцэрлэгт хүрээлэн, хүүхэд залуучуудын Найрамдал парк, наадмын талбай, сурын талбай зэрэг байгууламжуудтай томоохон аймгийн нэг юм.

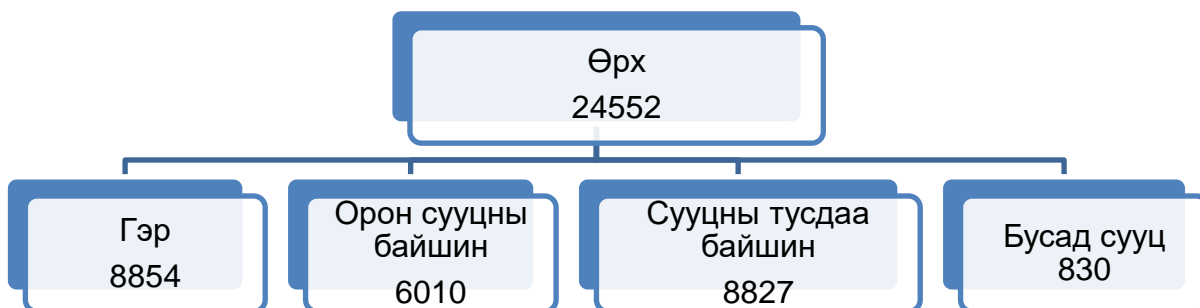
Энэ онд Халхголын ялалтын түүхт 80 жилийн ойг 9 дүгээр сард тэмдэглэх ажлын хүрээнд хотын өнгө үзэмжийг нэмэгдүүлэх, ОХУ-ын хөрөнгөөр 8000 € хөрөнгө оруулалтаар шинэ сум төслийн хүрээнд Халхгол суманд их бүтээн байгуулалтын томоохон ажлууд хийгдэж байна.

1.ОРОН СУУЦНЫ НӨХЦЛИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

Сүүлийн жилүүдэд шинэ орон сууцны барилгууд нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан жил ирэх тутамд орон сууцанд амьдардаг өрхийн тоо нэмэгдэж байна.

Дорнод аймгийн нийт өрхийн 36.1 хувь нь гэрт, 60.5 хувь нь орон сууц болон сууцны тусдаа байшинд, 3.4 хувь нь зориулалтын бус сууцанд амьдарч байна.

Зураг 1: ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ТӨРЛӨӨР, сумдаар

Байшинд амьдарч байгаа өрхийг орон сууцны төрлөөр авч үзвэл Орон сууцны байшинд 4866, бие даасан тохилог сууцанд 32, сууцны тусдаа байшинд 8827, нийтийн байранд 1144, нийтийн зориулалтын бус байранд 830 өрх, гэрт 8854 өрх тус тус амьдарч байна.

Байшинд амьдарч байгаа нийт өрхийн 43.8 хувь нь аймгийн төвд 56.2 хувь нь хөдөөд байна.

Гэрт 8.9 мянган өрх амьдарч байгаа бөгөөд үүний 69.0 хувь нь хөдөөд, 31.0 хувь нь аймгийн төвд амьдардаг өрхүүд байна.

Өрхийн тоо 2015 оноос 6.7 хувь буюу 1636 өрхөөр, өмнөх оноос 2 хувь буюу 494 өрхөөр тус тус нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 1: СУУЦНЫ ЭЗЭМШЛИЙН ХЭЛБЭР, сумдаар

Байршил	Бүгд	Үүнээс		Өөрийн
		Бусдын сууцанд түрээсгүй	Бусдын сууцанд түрээстэй	
Баяндун	883	51	21	811
Баянтүмэн	897	124	16	757
Баян-Уул	1 499	297	58	1 144
Булган	671	39	10	622
Гурванзагал	479	73	9	397
Дашбалбар	948	164	12	772
Матад	915	84	60	771
Сэргэлэн	639	38	13	588
Халхгол	909	103	103	703
Хөлөнбуйр	622	35	4	583
Хэрлэн	13 506	1 713	632	11 161
Цагаан-Овоо	1 085	212	8	865
Чойбалсан	847	150	36	661
Чулуунхороот	652	190	10	452
Нийт	24 552	3 273	992	20 287

Нийт өрхийн 13.3 хувь нь бусдын хувийн өмчийн сууцанд түрээсгүй амьдарч байгаа бол, 4.0 хувь нь бусдыг хувийн өмчийн сууцанд түрээстэй амьдарч байна.

Нийт өрхийн 82.6 хувь нь өөрийн хувийн сууцанд амьдарч байгаа нь аймгийн хувьд орон сууцны 108 байшинтай нь гол хүчин зүйл болж байна.

Өрхийн сууцны өмчийн хэлбэрийг хот, хөдөөгөөр ангилж үзэхэд хувийн өмчийн сууцанд түрээсгүй амьдарч байгаа өрх хөдөөд 47.7 хувь, хотод 52.3 хувьтай байна.

Харин хувийн өмчийн сууцанд түрээстэй амьдарч байгаа өрх хөдөөд 64.5 хувь, хотод 35.5 хувьтай байна.

Өрх, хүн амын хэдэн хувь нь өөрийн гэсэн орон сууцтай вэ, цаашид орон сууцны эрэлт, хэрэгцээ ямар байх зэрэг асуултад тодорхой хэмжээгээр хариулт өгөх үзүүлэлт бол өрхийн сууцны эзэмшил юм. Сууцны эзэмшлийг хэлбэрээр нь үзэхэд хэд хэдэн асуудал тодорхой болно.

Дорнод аймгийн нийт өрхийн 82.6 хувь буюу 20287 нь өөрийн эзэмшлийн сууцтай байна. Харин нийт өрхийн 17.4 хувь буюу 4265 өрх өөрийн гэсэн сууцгүй байна. Эдгээрийн 2345 нь хотын өрхүүд юм.

2. АХУЙН НӨХЦӨЛ

Ахуйн нөхцлийн мэдээллийн эх үүсвэр нь Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сан юм.

Сүүлчийн жилүүдэд хөдөө орон нутагт сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж, жижиг оврын цахилгаан үүсгүүр өргөн ашиглах болсон. Сэргээгдэх эрчим хүчний эх

үүсвэрийн хангамж, хүрэлцээг тодорхойлж, цаашид холбогдох бодлого, хөтөлбөр боловсруулах суурь мэдээлэл бүрдүүлснээрээ ач холбогдолтой юм.

Нийт өрхийн 75.0 хувь нь төвлөрсөн эрчим хүчинд холбогдоод байгаа бол дизел станцаар нийт өрхийн 0.6 хувь, сэргээгдэх эрчим хүчээр 21.4 хувь, бага оврын цахилгаан үүсгүүрээр 2.2 хувь нь хангагдсан байна.

Бүх өрхийн 1.0 хувь нь цахилгааны ямар нэг эх үүсвэргүй байна.

Хүснэгт 2: ӨРХИЙН ТОО, ЦАХИЛГААНЫ ЭХ ҮҮСВЭРЭЭР, сумдаар

Байршил	Бүгд	Үүнээс				
		Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	Дизель станц	Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	Төвлөрсөн систем	Цахилгааны эх үүсвэргүй
Баяндун	883	52	1	479	337	14
Баянтүмэн	897	47		472	298	80
Баян-Уул	1 499	7	2	424	1 040	26
Булган	671	18	3	410	240	
Гурванзагал	479	8		255	209	7
Дашбалбар	948	14	1	513	385	35
Матад	915	138	58	397	295	27
Сэргэлэн	639	51	5	386	192	5
Халхгол	909	54	1	279	554	21
Хөлөнбуйр	622	9		403	203	7
Хэрлэн	13 506	43	1	184	13 277	1
Цагаан-Овоо	1085	27	1	462	571	24
Чойбалсан	847	40	1	406	382	18
Чулуунхороот	652	26	41	209	358	18
Нийт	24 552	534	115	5 279	18 341	283

Ундны усны баталгаат эх үүсвэрт төвлөрсөн систем, төвлөрсөн системд холбогдсон болон холбогдоогүй ус түгээх байр, хамгаалагдсан худаг, булаг, шанд, цэвэршүүлэн савласан усыг оруулдаг бол хамгаалагдаагүй худаг, булаг, шанд, зөөврийн ус, гол, мөрөн, нуур зэрэг гадаргуугийн усыг сайжруулсан ундны усны эх үүсвэрт оруулдаггүй.

Аймгийн хэмжээнд зөөврийн усан хангамжтай өрхийн тоо 18855 буюу 76.8 хувийг эзэлж байна. Энэ нь гэрт амьдардаг өрхийн олонхи нь хөдөө амьдардагтай холбоотой.

Харин 5643 буюу 23.0 хувь нь төвлөрсөн халуун, хүйтэн усан хангамжтай байна.

Хүснэгт 3: ӨРХИЙН ТОО, УСАН ХАНГАМЖААР, сумдаар

Байршил	Бүгд	Үүнээс				
		Бие даасан систем - халуун, хүйтэн устай	Бие даасан систем - хүйтэн устай	Зөөврийн	Төвлөрсөн усан хангамж - халуун, хүйтэн устай	Төвлөрсөн усан хангамж - хүйтэн устай
Баяндун	883			874	9	
Баянтүмэн	897			895	1	1
Баян-Уул	1 498		4	1 490	2	2
Булган	671			662	7	2
Гурванзагал	479			470	9	
Дашбалбар	948	1		945	2	
Матад	915	1		908	6	
Сэргэлэн	639			638	1	
Халхгол	909	3		902	3	1
Хөлөнбуйр	622			615	6	1
Хэрлэн	13 507	3	2	7 929	5 547	26
Цагаан-Овоо	1 085	1	1	1 080	2	1
Чойбалсан	847			834	13	
Чулуунхороот	652	2		613	35	2
Нийт	24 552	11	7	18 855	5 643	36

Хүснэгт 4: ӨРХИЙН ТОО, ХАЛААЛТЫН ЭХ ҮҮСВЭРЭЭР, сумдаар

Байршил	Бүгд	Үүнээс			
		Ердийн галлагаа	Нам даралтын зуух	Төвлөрсөн систем	Цахилгаан халаагуур
Баяндун	883	864	8	11	
Баянтүмэн	897	895		2	
Баян-Уул	1 498	1 492	1	4	1
Булган	671	661	1	8	1
Гурванзагал	479	465	5	9	
Дашбалбар	948	932	14	2	
Матад	915	896	5	11	3
Сэргэлэн	639	635	3	1	
Халхгол	909	884	18	5	2
Хөлөнбуйр	622	612	3	7	
Хэрлэн	13 507	7 734	133	5 624	3
Цагаан-Овоо	1 085	1 067	4	14	
Чойбалсан	847	826	9	12	
Чулуунхороот	652	572	47	32	1
Нийт	24 552	18 548	251	5 742	11

Дээрх хүснэгтэд байшинд суудаг өрхийн дэд бүтцийн хангамж болох халаалтын төрлийн үр дүнг харуулсан.

Нийт өрхийн 75.5 хувь нь ердийн галлагаатай бол 23.4 хувь төвлөрсөн халаалтын системд холбогдсон байна.

Хөдөө сумдаас хүн ам ихтэй Баян-Уул сумын нийт өрхийн 99.6 хувийг ердийн галлагаатай өрх эзэлж байгаа нь аймгийн нийт ердийн галлагаатай өрхийн 8.1 хувийг эзэлж байгаа нь бусад хөдөөгийн сумдаас өндөр харагдаж байгаа үзүүлэлт юм.

Хүснэгт 5: ӨРХИЙН ТОО, БОХИР УС ЗАЙЛУУЛАЛТ, сумдаар

Байршил	Бүгд	Үүнээс			
		Бие даасан систем	Задгай	Төвлөрсөн систем	Цооног
Баяндун	883	2	498	9	374
Баянтүмэн	897		894	2	1
Баян-Уул	1 498		570	4	924
Булган	671	1	430	8	232
Гурванзагал	479		372	9	98
Дашбалбар	948		320	1	627
Матад	915	3	636	5	271
Сэргэлэн	639	1	557	1	80
Халхгол	909	2	225	4	678
Хөлөнбуйр сум	622	2	414	6	200
Хэрлэн сум	13 507	5	3 484	5 550	4 468
Цагаан-Овоо сум	1 085	2	776	4	303
Чойбалсан сум	847		487	12	348
Чулуунхороот сум	652	10	504	32	106
Нийт	24 552	28	10 167	5 647	8 710

Тус аймгийн нийт өрхийн 41.4 хувь нь бохир усаа задгай асгадаг, 35.5 хувь нь цооногт, 23.0 хувь нь төвлөрсөн системд холбогдсон зайлуулдаг бол бие даасан системд холбогдсон өрх 0.1 хувийг эзэлж байна.

Аймгийн төвийн Хэрлэн сумын хувьд хамгийн их хүн амтай, орон сууцны барилга ихтэй учир төвлөрсөн системд холбогдон бохир усаа зайлуулдаг нийт өрхийн 98.3 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 6: ӨРХИЙН ТОО, ХАТУУ ХОГ ХАЯГДАЛ, сумдаар

Байршил	Бүгд	Үүнээс		
		Зөвшөөрөгдсөн цэгт	Тогтсон цэг байхгүй	Үйлчилгээний байгууллагаар
Баяндун	883	409	459	15
Баянтүмэн	897	21	598	278
Баян-Уул	1 498	1 009	450	39
Булган	671	197	318	56
Гурванзагал	479	146	275	58
Дашбалбар	948	497	424	27
Матад	915	328	535	52
Сэргэлэн	639	246	379	14
Халхгол	909	469	217	223
Хөлөнбуйр	622	139	311	172
Хэрлэн	13 507	31	477	12 999
Цагаан-Овоо	1 085	581	459	45
Чойбалсан	847	388	437	22
Чулуунхороот	652	298	311	43
Нийт	24 552	4 759	5 750	14 043

Өрхийн хатуу хог хаягдлыг нэгдсэн бодлогоор ангилан ялгаж, тогтсон газар зайлуулах, бохир усыг нэгдсэн шугам нүлжээгээр зайлуулж, цэвэрлэх байгууламжид цэвэршүүлэх нь хүн амын эрүүл мэнд, байгаль орчин, хөрсний бохирдолд ихээхэн нөлөөтэй. Ялангуяа, хүн ам ихээр төвлөрсөн томоохон хот суурин газруудад хатуу хог хаягдлыг дахин боловсруулах, иргэдэд хогоо ялгаж зайлуулах ухамсрыг төлөвшүүлэх зэрэг олон асуудалд энэхүү үзүүлэлтүүд тодорхой хариулт өгнө.

Аймгийн нийт өрхийн 57.3 хувь нь үйлчилгээний байгууллагаар, 23.3 хувь нь хог хаях тогтсон цэг байхгүй, үлдсэн 19.4 хувь нь зөвшөөрөгдсөн цэгт асгаж байна. Үйлчилгээний байгууллагаар үйлчлүүлж байгаа өрхийн хувь өндөр байгаа нь орон сууцны байшинд амьдардаг өрхийн тоо, мөн сум бүрт хог тээврийн машин ажиллад болсон нь нөлөөлж байна.

3.НИЙГМИЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Аймгийн хэмжээнд 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар бүтэн өнчин 97 хүүхэд байгаагийн 43 нь эмэгтэй, хагас өнчин хүүхэд 1009 байгаагийн 506 эмэгтэй байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал бүтэн өнчин хүүхэд 10 хүүхдээр, хагас өнчин хүүхэд 149 хүүхдээр тус тус өссөн.

Өрх толгойлсон эхийн тоо 2613 болсон нь нийт өрх толгойлсон эцэг, эхийн 64.9 хувийг эзэлж байгаа ба өмнөх оноос 209 эхийн тоогоор буурсан байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд өмнөх онд 4394 байсан бол 2018 оны жилийн байдлаар 4328 болж буурсан үзүүлэлттэй гарлаа.

Хүснэгт 7: НИЙГМИЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Сумдын нэрс	Бүтэн өнчин хүүхдийн тоо	Хагас өнчин хүүхдийн тоо	Өрх толгойлсон хүний тоо	Өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн тоо	18 хүртэлх насны хүүхэдтэй өрх толгойлсон өрхийн тоо	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо
Хэрлэн	62	576	1 066	975	614	2 385
Баяндун	10	50	168	135	105	198
Баянтүмэн	3	17	355	147	135	152
Баян-Уул	2	85	299	284	108	209
Булган	3	28	91	63	30	120
Гурванзагал	1	5	78	84	41	91
Дашбалбар	1	40	200	206	87	181
Матад	1	36	160	69	61	139
Сэргэлэн	-	12	135	86	40	113
Халхгол	4	41	906	176	90	92
Хөлөнбуйр	1	12	104	99	35	140
Цагаан-Овоо	2	63	353	190	120	222
Чойбалсан	7	30	32	29	32	166
Чулуунхороот	-	14	78	70	47	120
ДҮН	97	1 009	4 025	2 613	1 545	4 328

4.ЭРҮҮЛИЙГ ХАМГААЛАХ САЛБАРЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Аймгийн хэмжээнд Зүүн бүсийн оношилгоо эмчилгээний төв, Монгол уламжлалт эмнэлэг 1, 3 өрхийн эмнэлэг, 3 сум дундын эмнэлэг, 10 сумын эмнэлэг, хувийн хэвшлийн ортой эмнэлэг 2, үүдэн эмнэлэг 15, эмийн сан 18 тус тус ард иргэдийнхээ эрүүл мэндийн төлөө үйлчилж байна.

2018 оны жилийн эцсийн байдлаар 1948 эх амаржиж, нийт нас баралт 436 тохиолдол бүртгэгдсэн. Нас баралтын шалтгааныг төрлөөр нь авч үзвэл хорт хавдрын нас баралт 139 тохиолдол бүртгэгдсэн ба нийт нас баралтын 31.9%, осол гэмтлийн нас баралт 73 тохиолдол буюу 16.7%-ийг тус тус эзэлж байна.

Хүн амын дотор өвчлөл 40.3 мянган тохиолдол бүртгэгдэж, эмнэлэгт 19.2 мянган хүн хэвтүүлэн эмчилж, 149.2 мянган ор хоног ашиглажээ. Амбулаториор 387.1 мянган хүнд үзлэг хийж, эмнэлэгт 19.0 мянган хүнийг хэвтүүлэн эмчиллээ.

Халдварт өвчнөөр өвчлөгчид 2018 оны 12 сард 2816 болж, өмнөх оны мөн үеийнхээс 99 хүн буюу 3.4 хувиар өсөхөд салхин цэцгээр өвчлөгчдийн тоо 584 (20.7%),

АМЬДАРЧ БУЙ ОРЧИН, НИЙГМИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

заг хүйтэн өвчнөөр 1058 (37.6%) тохиолдол, трихоминиаз 414 (14.7%) тохиолдол тус тус бүртгэгдсэн нь голлон нөлөөлсөн байна.

Хувийн хэвшлийн 22 эмнэлэг, 18 эмийн сангууд 250.3 мянган хүнд үйлчилж, 2498.1 сая төгрөгийн орлоготой ажиллалаа.

Хүснэгт 8: ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ, сумдаар

д/д	Сумын нэр	Төрсөн эх			Амьд төрөлт					Нийн нас баралт					Цэвэр өсөлт	
		2017	2018		2017		2018			2017		2018			2017	2018
			Бүгд	Хот	б/г	1000	б/г	1000	Хот	б/г	1000	б/г	1000	Хот		
1	Баяндун	54	69	67	54	17.90	69	22.5	67	14	4.64	11	3.59	2	13.3	18.9
2	Баянтүмэн	45	50	50	46	20.60	50	21.40	50	9	4.03	10	4.28	2	16.6	17.1
3	Булган	37	50	48	37	21.39	50	27.53	48	5	2.89	12	6.61	4	18.5	11.4
4	Гурванзагал	34	31	30	35	25.49	31	22.02	30	4	2.91	6	4.26	2	22.6	19.6
5	Матад	47	45	40	46	17.67	46	17.65	40	9	3.46	17	6.52	1	14.2	15.0
6	Сэргэлэн	46	34	34	48	24.74	35	17.81	35	7	3.61	8	4.07	2	21.1	16.2
7	Хөлөнбуйр	31	40	39	32	18.30	40	22.23	39	9	5.15	8	4.45	1	13.2	17.6
8	Цагаан-Овоо	65	56	56	66	18.96	56	15.88	56	22	6.32	19	5.39	3	12.6	16.2
9	Чулуунхороот	39	41	22	39	22.69	43	24.49	24	5	2.91	9	5.13		19.8	16.8
10	Чойбалсан	53	55	51	54	20.99	56	20.97	52	9	3.50	13	4.87		17.5	15.9
	Сумын эмнэлэг	451	471	437	457	20.39	476	20.74	441	93	4.15	113	4.92	17	16.2	16.1
11	Баян-Уул	93	77	75	93	20.37	79	17.11	77	21	4.60	32	6.93	2	15.8	13.2
12	Дашбалбар	68	65	38	67	20.68	66	20.40	39	16	4.94	12	3.71	1	15.7	15.4
13	Халхгол	68	47	44	68	22.59	45	14.88	43	17	5.65	13	4.30	2	16.9	15.1
	Сум дундын	229	189	157	228	21.08	190	17.47	159	54	4.99	57	5.24	5	16.1	14.4
14	БОЭТөв	1242	1288	1288	1249	28.46	1291	28.81	1291	74	1.69	68	1.52	68	26.8	23.0
15	Асралт үйлс	378	403	403	379	26.76	404	28.09	404	59	4.17	68	4.73		22.6	
16	Мянган жаргалан	352	406	406	352	25.06	406	28.51	406	74	5.27	65	4.56		19.8	
17	Ягаан цээнэ	431	419	419	436	28.50	420	26.57	420	76	4.97	65	4.11		23.5	
	Нийт дүн	1922	1948	1882	1934	25.08	1957	24.89	1891	430	5.58	436	5.54	90	19.5	20.0

5.СУРЧ, БОЛОВСРОХ НӨХЦӨЛ

Аймгийн хэмжээнд ерөнхий боловсролын 26 сургуулийн 545 бүлэгт 15.4 мянган хүүхэд суралцаж байгаа бөгөөд 17 дотуур байранд 915 хүүхэд амьдарч байна.

Ерөнхий боловсролын 26 сургууль нийт 1394 ажиллагчидтай ба ажиллагсдын 57.2 хувь буюу 798 багш хүүхэд багачуудад эрдэм ном зааж байгаа юм.

Аймгийн 37 цэцэрлэгийн 199 бүлэгт 7.0 мянган хүүхэд хүмүүжиж, 438 үндсэн болон туслах багш ажиллаж байна. Дорнод дээд сургууль, Шинжлэх ухаан техникийн коллеж, Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвд нийт 1447 оюутан суралцаж байна.

Аймгийн хэмжээнд хөгжимт драмын театр 1, номын сан 26, музей болон 13 соёлын төв үйл ажиллагаа явуулдаг.

Аймгийн БТСГ-ын дэргэд бокс, жудо, хөнгөн атлетик, бадминтон, сагс, гар бөмбөг, хөл бөмбөг, теннисны секцүүд хичээллэдэг. Хөлбөмбөгийн стандартын талбайд нас насны ангиллаар 102 хүүхэд тогтмол хичээллэдэг ба зуны сургалтаар 420 хүртэлх хүүхэд хамрагддаг.

Мөн аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын дэргэд ардын болон цэнгээнт бүжиг, хөтлөгч, дууны, хөгжмийн, зургийн англи хэлний дугуйланд 254 гаран хүүхэд хамрагджээ.

Циркийн тоглолт, үзүүлбэр үзүүлдэг циркийн 1 бүлэг үйл ажиллагаа явуулж байна.

6.ГЭМТ ХЭРГИЙН БАЙДАЛ

2018 оны жилийн эцсийн байдлаар 602 хэрэг бүртгэгдэж, гэмт хэргийн улмаас 44 хүн нас барж, 219 хүн гэмтэж бэртсэн байна. Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн тоо өмнөх оны мөн үеэс 20 хэргээр буюу 3.4 хувиар өссөн байна.

Гэмт хэргийн улмаас аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэдэд 3121.8 сая төгрөгийн хохирол учирсны 26.5 хувь буюу 826.0 сая төгрөгийг нөхөн төлүүлсэн байна. Нийт гарсан гэмт хэргийн 130 хэргийг 172 хүн согтуугаар үйлдсэн байна.

Хүснэгт 9: ГЭМТ ХЭРГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

	Гэмт хэрэг	Илрээгүй	Хүн алах	Хүчин дэх	Дээрэм дэх	Танхайлах	ББМГУ	Булаах	Хулгайлах	Үүнээс		ХАБЭ	Запилах	Завших	АТГХ	Бусад
										ИӨХ	Мал Х					
										2018	2018					
Хэрлэн сум 1	39	5	1	1	1		18		5	5		4	3			6
2 баг	37	12	1		1	1	13		14	12	2		2			5
3 баг	16	6					2		8	6	2	4		1		1
4 баг	35	10	1	1			7		10	9	1		1			15
5 баг	3	1					2						1			
6 баг	79	19		2	1	1	39		14	14		5	8	1		8
7 баг	29	13					10		8	8		2	4	1		4
8 баг	11	2					5		3	1	2		1			1
9 баг	30	9		2	1	10			7	7			3			7
10 баг	52	18	1	2			12		20	17	3	4	2			11
ХЭРЛЭН СУМ	331	95	4	8	3	4	118	-	89	79	10	19	25	3	-	58
Баян-Уул	28	9	1	3			9		8	6	2	2				4
Баяндун	13	5					3		5	1	4	1	1			3
Дашбалбар	18	7		1			9		4	4						4
Чулуунхороот	12	5					3		4	2	2	1				4
Гурванзагал	16	9			1		4		10	2	8	1				
Чойбалсан	26	14		1			3		16	1	15	1		1		4
Сэргэлэн	15	9					5		7	2	5	2				1
Цагаан-Овоо	25	13	1	1		1	6		6	2	4	5	1	1		3
Баянтүмэн	36	13				1	2		28	4	24	3		2		
Булган	32	11		1			4		18	2	16	8		1		
Хөлөнбуйр	14	3					4		7		7	3				
Матад	21	8		1			4		6	3	3	3		1		6
Халх гол	15	9					4		5	4	1	3		1		2
ДОРНОД АЙМАГ	602	210	6	16	4	7	178	-	213	112	101	52	27	10	-	89

Үйлдэгдсэн бүх хэргийн 213 буюу 35.4 хувь нь хулгайн хэрэг, үүнээс малын хулгайн хэрэг 101 байгаа нь нийт хулгайн хэргийн 47.4 хувийг эзэлж байна. Гэмт хэргийн илрүүлэлтийн хувь аймгийн хэмжээнд 65.1 хувь байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 14.6 пунктээр өссөн байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ:

- www.1212.mn
- Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сан
- Дорнод аймгийн нийгэм, эдийн засгийн 2018 оны жилийн танилцуулга